

volt, hogy az emlékmű legfeljebb a hegyi nyulakat izgathatta volna forradalomra.

*

Ilyen állapotok között és ebben a légkörben született meg 1863-ban az a gondolat, hogy ne csak a hegyen, hanem Pest város szívében is méltó és nagy bronzszobrot kapjon Széchenyi. Hiszen a „legnagyobb magyar” Pestvárosnak legnagyobb jötevői közé tartozott. Megalakult tehát a szoborbizottság és pályázatot hirdetett az emlékműre azzal, hogy abban csak hazai születésű, vagy itt letelepedett művész vehet részt. Semmi sem jellemzőbb, mint az, hogy rögtön megindult a nyílzápor Bécs felől. A bécsi sajtó szinte kommandóra csipkedett és gúnyolódott afelett való mérgeződésében, hogy a pályázat feltételei elütötték a kövér falattól a bécsi szobrászokat, a megbízást tehát biztosan valamelyik rebellis magyar fogja megkapni. Azonban itthon is bajok keletkeztek. Mert a szoborbizottság jónak látta a beérkezett pályaművek közül a legszürkébbek egyikét: Engel mintáját elfogadni és mellőzött néhány sokkal tehetségesebb szobrászt. Emiatt viszont a hazai hírlapírók fújták meg a riadót. Ilyen barátságos körülmények közt mintázta meg agyagából a hatalmas méretű szobrot Engel József, a kölcsönkapott pesti Lovarda udvarán. A dolgok menetébe azonban hirtelen és váratlanul beleszólt maga a szobor. Egy szép pünkösdi napon ugyanis az óriási agyagminta egy pillanat alatt összeomlott és hajszálon mult, hogy nem temette maga alá a mestert. Azzá vált, ami volt: néhány fuvar agyaggá.

Az egészséget újra kellett kezdeni és 17 évnek kellett leperegnie, míg végre meg lehetett ülni a szobor leleplezésének ünnepét.

*

Régi dolgok, nehéz és keserves idők emlékei. Azóta nagyot fejlődött szobrászatunk. A legfontosabb az, hogy e kor után egyre-másra jelentkeztek a legkiválóbb szobrász-tehetségek. Hiszen már a Széchenyi-szobor pályázatán megjelent a legkiválóbbak egyike: Izsó Miklós. Igaz, hogy őt mellőzte a szoborbizottság és egy nálánál sokkal gyengébb mester kapta a megbízást. Ez azonban nem Izsó szégyene, hanem a bizottságé, amely nem ismerte föl tehetségét. Vele minden-

esetre új korszak kezdődik szobrászatunk történetében.

*

Ezzel azonban még nem merítettük ki szobraink kalandjait. Akárhányuk ugyanis idővel kénytelen volt vándorútra kelni, ha nem is akkorára, mint Züllich Katona-szobra. Némelyek egyszerűen leszállottak emelkedettebb álláspontjukról a földszintre, anélkül, hogy különösebb baj érte volna őket.

Ezen a téren a legnagyobb stílusú leszállást a régibb pécsi székesegyház apostol-szobrai végezték. Ezeket a nagy szobrokat egykoron a derék Bartalis szobrász faragta kőből, aztán szépen fölállították a

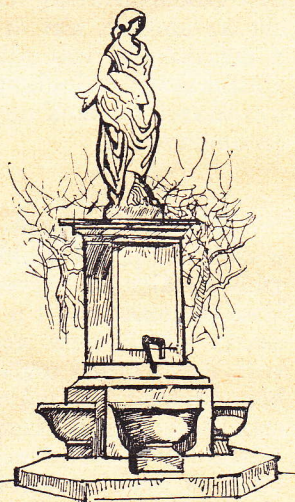
dóm homlokzatára, több emeletnyi magasságba, 1854-ben. Most pedig valamennyien a földön állnak, mert közben hatalmas arányokban átépítették a székesegyházat és így számukra nem volt többé maradás a magas párkányon.

A másik szoborleszállás színhelye Budapest volt, nem is olyan régen. Ennek szenvedő alanya a régi Pest legnagyobb méretű szobra, a közismert Szent Kristóf volt. Egy derék orvos, Birly doktor faragtatta a nagy kőszobrot kristóftéri házának díszéül s valóban az összes régi utikalauzok külön is felhívták az idegen figyelmét a derekas munkára, amely a doktor házának homlokzatán, az első emeleten volt elhelyezve. Nem volt Pestnek ennél népszerűbb szobra. De minden népszerűség múlandó, a Kristóf-szoboré is. A világvárossá átvedlő főváros sokmindent átalakított, Bizly doktor házáét is. A hatalmas kőszobrot el kellett távolítani. Ezt azonban sokkal könnyebb volt elhatározni, mint megcsinálni, mert a kőszobor nemcsak óriási méretű volt, hanem egyetlen kőszálból faragta a mester. Nem tudták másként elszállítani, csak úgy, hogy kettéfűrészelték és két darabban vitték a városháza udvarába. Ott összeragasztották és az amputált szobor minden jel szerint most már egészen jól érzi magát. Ez volt talán a legnagyobb operáció, amelyet valaha Budapesten végeztek.

*

Egyébként kevés szobra van Pest-Budának, amely ma is ott állana, ahol egykor elhelyezték. Új utak, új terek nyíltak s ami az átrendezés útjába állt: egyszerűen odébb vitték. Néha jó messzire is, így került például a halászkút szobra, amelyet egykor Dunaiszky mester állított fel, 1862-ben, Pest szívében, a régi Hal-téren, meg sem állott a Népligetig, ahol pedig semmiféle halász sem található.

Van még egy típusa azoknak a szobroknak, amelyek életrajza bizonyos tekintetben kalandos. Ezek a hontalan szobrok. Egy ilyen például Lechner Ödönnek, a nagy építésznek bronzszobra, amely készen van, de nem tudtak számára helyet találni. Ha ezt is elhelyezték, úgy remélhetően végeszakad a szoborkalandoknak.

Az első ibolyák

Csúcsok fölött, az ég kakasülőjén
tollászkodik a büszke tűzmadár
s hófellegekre, sápadt ház-sorokra
a bő sugár-pehely vakítva száll.

Szűkmellű házak hadd maradjanak most,
jőjj, kedvesem, fojtott világ ez itt;
üzent a rét, hol könnyűvérű szellő
megejtő földszaggal ölelkezik.

Az erdő már ködpaplanát lerúgta,
tisztás körül hogy nyujtóznak a fák!
A föld arcán ott kék szeplők virulnak:
az első ibolyák.

KÉPES GÉZA